Дивуєтеся, паничу, чому я опанчі не скину. Правда?.. Не ви то перший. Що вже мені люди не наговоряться: скинь та скинь! — але я того навіть слухати не хочу. Що мене обходить, що інші дяки, хоч і з хлопського роду, на панів попереходили? — нехай собі! А я, поки віку мого, опанчі цеї не скину... так мені Боже, не скину! Раз я стрібував і більше не хочу. Видимо, сам пан Біг противиться тому. Коли цікаві, то послухайте.

Давно те діялось, ще нас на світі не було. Куди там! Подивіться на мене, який я сивий та старий, а тоді був як кров із молоком. Минулося...

Вчився я у старого Титли, у того Титли, що про нього довкола люди говорять. Славний був Титла! Як почне, було, "Иже Херувими", то слухаєш і не наслухаєшся, а потрафляти за ним і не думай! Кожної неділі інакше витягає... І Бог його знає, чи вчений він такий був, чи сам щораз то нові пуги видумував, досить, що на кожну неділю і свято виводить...

Так до того Титли віддали мене покійні татуньо, най з Богом спочивають, на науку. І скорий я був до тої науки, і такий цікавий, що сам Титла не раз, бувало, каже: "З нього (себто з мене) незгірший дяк вийде". Особливо любив він мене за мій голос. Ей, голос бо то був, голос! Як дзвінок, як та сигнатурка. Аж самому, бувало, в ухах лящить... Щоби як високо, то візьму, як шнурочком потягну. Лучалося часом, що старий Титла зачне зависоко. Співає та співає, поки годен, а як видать, що не візьме, то зараз мене рукою в бік. А я як не потягну, Боже, аж душа радується.

1 добре мені було у того Титли, нарікати не можу. Ґаздиня мене любила, діти не помітали мною; жив я у них, як у родичів дома. Правда, часом, як кандак змилю або глас не виспіваю, як треба, то дістану кілька поза вуха, але що ж? Сказано: "Без муки нема науки". Вкінці привик я й до тих позаушників, та й добре мені було, так добре, що ліпше не треба.

Та одна мені гризота була, і то велика.

Пішле мене, бувало, панотець на друге село з курен-дою, або до міста на пошту, або за фірмана з собою візьме, то усюди на мене кажуть "хлопче" і "хлопче"! Та й і як же інакше казати, коли на мені опанчина хлопська, чоботи на підковах, а капелюх із плетінки. Коби так, сурдут та капелюх кайстровий, як у інших піддячих, то що іншого! Всякий знав би чоловікові честь віддати. А то що? Кажи, що ти вчений, ніхто тобі не повірить, хоч зараз се-мий глас виспівуй!

Тому ж то я захотів сурдута та капелюха кайстрового, і так захотів, що Боже! І не одну я днину передумав над тим, де їх узяти. А звідки ж, як не від жида в місті?.. Ну, але жид не брат ані сват. Задурно не дасть, треба грошей. А тут не знаю, чи було мені за що трудніше на світі, як за ті гроші. Родичі — бідні комірники, свояків багатих нема, а реєнт, бувало, як дасть який грейцар, то хіба на шварц та на мило. "Най дякує Богу, що в люди вийде, — каже, бувало, — що хлопом не лишився. Він мені ще заплатити повинен!" Часом лишень, як пішлють мене панотець із якою орудкою на село або як відвезу гостей до міста, то дадуть мені добрі люди пару нових за послугу.

Ото й цілий мій маєток. З нього я й купував собі то застяжку, то ремінець, то хустину до носа, все, що потреба. Але найбільше йшло на тютюн. Курив я який тільки був найтанший, але й на такий не все ставало. Тому-то й сказав я собі теперки, що тютюну курити не буду, а гроші буду складати на капелюх та сурдут, і слова додержав. Цілий піст постив я без тютюну та пильно складав крей-цар до крейцаря. До великодня наскладалося того щось зо три ринські, ще й шісток кілька... Добре вже не тямлю, бо, знаєте, давні часи, чоловік старіється, старіється і пам'ять. Досить, що наскладав я 3 ринські, ще й шісток пару. Так я ті гроші ховаю, так рахую, так тішуся ними, як мала дитина.

В цвітну неділю', по вечірні, післали мене до міста. До міста у нас було недалеко. Пішов я, поробив справунки та й до кравця! Який то був кравець? От полатайко, що ка-мізольки парубкам робить. До доброго не

було з чим показатися... Взяв він на мене міру, показав якийсь кратастий дреліх чи якусь біду, та заправив за нього, як за рідну маму. Торг в торг, згодились ми щось за три ринські шайні і кілька шісток, і я, щасливий, пізно увечір вернув додому.

Цілий страсний тиждень не було мені спокою.Чи їм, чи сплю, чи у крилосі співаю, все мені "шпенцер" на гадці. Що то нарід скаже, як мене в такім убранню побачить? Що скаже реєнтий? Може, велить віднести, ще й налає... Пішли ж би тоді всі мої заходи нінащо. Але ні, де там! Того не буде. Коли не дяк, то дячиха позволить. Вона й так усе в хаті горою. А дячиха не від того, щоби по-панськи вбратись. Кращий зять — шляхтич, як хлоп простий в куртині. Вже тоді вона мене на зятя ладила для своєї Карольки. Знав я то добре!

Прийшла велика субота2 — прошуся у старого Титли до міста. "Чого, — питає, — волочитися, як дід? Чого?" — "Біда! — думаю, — треба конче сказати! 1 так завтра Великдень, побачити мусить..." Сказав я. А Титла до мене, а Титлиха до Титла, а Кралька до обоїх разом, — такий ярмарок зробили, що крий, Боже! А я тим часом за капелюха та в ноги. Побіг до міста, а за кілька годин вернув із сурдутом. Сховав я той сурдут до скринчини та й чекаю завтра.

Другого дня, зараз по півночі, вмився я, вимастив голову гусячим смальцем та натягнув сурдут. Боже мій! Що я тоді мислив, того я нині не годен сказати. Здавалося мені, що з паном не мінявся би. Дячиха глянула на мене й усміхнулась, а мені аж тепер чогось соромно стало. Як-то? Скинув батьківську одежу? Але годі! Чи то один хлопський син вийде на "ксьондза" і також не може по-хлопськи ходити? Такий уже звичай. Коби на ліпше, то можна й змінити, тільки на гірше сором... От так я себе вспокоював та біг до церкви, але все мені соромно було. "То лиш перший раз, — гадаю, — а потім звикну. Але перший раз мусить колись бути!"

На моє щастя, надворі не світало і мало хто мене добре бачив, але зате в церкві всі звертали увагу на мене. Хто увійде до церкви, — чи

перехреститься, чи ні, а на мене зирк! А мені зараз здається, що кожний посміхається і немов каже: "1 ти Грицю пан!" Ну, але перший раз мусить колись бути. Нема що. Треба стерпіти!

А вже найгірше надоїв мені дяк своїм грізним поглядом. Співає, співає, аж нараз схилить голову і понад окуляри — зирк на мене! А мені здається, що з'їсти мене хоче. "Ага! — думаю, — заздрість тобі, що й я на пана переходжу... хотів усе за хлопця держати, а тут бач який з мене піддячий..."

За такими гадками то й спів не йшов. Кілька разів змилив я, не витримав нотки, перетягнув або не дотягнув, а Титла зараз за кожним разом у бік! Давніше то й за ухо потягнув, а я собі байдуже, але нині ті штовханці так чогось боліли, що я рад був у землю сховатись. Як-то? Шпенцер і штовханці — то зовсім не лицює... Але якось я видержав. Сховали ми плащеницю, відправили утреню воскресну, почали службу... Прийшло Херувими. Можете собі уявити, що то за "Иже Херувими" були на Великдень! Скрутне та штуцерне, а що вже довге, то й казати не треба! Удвоє довше, як на звичайне свято. Зразу всі ми потрохи потягали, а далі видимо, що не йде, та й перестали, пустили самого Титлу. А він аж заливається, аж очима завертає, так виводить, і кінця, здається, не буде. Аж тут підібрав зависоко. Виджу я, і він видить, що не дотягне, та як не штовхне мене в бік! А я як не попруся, як не потягну, аж залящіло! "Ну, добре, — думаю, — що не загаяв! Був би Титла лютий, а так, може, за шпенцер забуде... Співаємо дальше. Титла, як звичайно, руками вимахує, синьою хусткою від табаки піт з чола обтирає, а я стою, всякої виводжу та очима кидаю по церкві.

Аж тут чую — коло мене сміхи. Дивлюся на церкву — сміхи. Дивно мені. Що таке? В церкві сміються! Я на церкву плечима, та й дальше співаю. Коли дурні, то смійтесь, як сорока до сиру...

Але де там, співати не годен! Сміхи та сміхи. Чоловіки сміються, жінки в бабинці сміються, вправді стиха, в кулак, але сміються. Дивляться на

мене і посміхаються. "Може, добре на ковнірі вздріли... Приніс від жида шпенцер, та, може, приніс зі шпенцером..."

Господи! Коли мені це через голову майнуло, як не схоплюся з крилоса, як не пудну з церкви! Здавалося мені: ось-ось таки зараз зі стиду спалюся. А кров так до голови б'є, що, здається, заллє чоловіка...

Кілько натягався Титла за вуха, а ніколи так дуже не пашіли, як в цей мент...

Вийшов я з церкви, а люди, що стояли під церквою, в сміх. Біжу цвинтарем, а хлопці, що стояли під дзвіницею в сміх! А хлопчики менші біжать за мною та викрикують: "Диви, який пан! Диви, який пан!"

Прибіг я додому, а дячиха узріла мене, то аж присіла, так сміється! Метнувся я до комори та до Карольчиного зеркальця, що було вліплено в стіну. Дивлюсь, а мої плечі мов мечем розрубані!.. Нічо інше, тільки потиснувся я при "Иже Херувими", — і шпенцер тріс...

Матінько моя! Такий мене тоді гнів вхопив, що я аж заплакав.

Господи! І треба ж мені було такої публіки, такого сорому, на ціле село? Як же я тепер, бідний, людям в очі гляну? Як я до церкви покажуся? Що мені Каролька скаже?

Виплакався я, виплакав, хоч який був великий, а тоді, — як не кину отим сурдутом проклятим до землі! Та давайте, мені, що хочете, чи я його більше уберу?! Ввдно, сам пан Бог не каже цуратися батьківської одежі...